

IRODALOM A VIDÉKEN.

□ Nem hinném, de miután hamarosan nem jut más konkrét példa az eszembe, ráfogom, hogy Janovics kolozsvári színházigazgató volt az első vállalkozó, ki a fővárosi színházak megkerülésével, egy idegen szindarabot adott elő. Wilde Oszkárnak egy más-különbén nagyon gyöngé, minden gyöngé darabja között a leggyöngébb darabját. Jó néhány esztendővel ezelőtt történt ez a kísérletezés, a magyar Wilde-láz idejében, mely — ma már kissé restellem bevallani — engem is elkapott. Igaz, hogy az úgynevezett: tömegláznak elkapása sem azelőtt, sem azóta nem jelentkezett nálam, a Wilde-láz ellenben, mint valami futótűz, nagy bojtortján kapaszkodott belém; annyira, hogy délután két órakor felültem itt Pesten a kolozsvári gyorsvonatra, csak azért, hogy lássak egy Wilde-darabot és előadás után ismét a vonaton ültem.

□ Ekkor, ez előadás közben jutott először eszembe fölteni magamban a kérdést: vajjon okvetlenül olyan fontos élettani kérdés, hogy az irodalomnak legyen egy reservoirja, még pedig olyanformán, hogy ez a reservoir a székesfőváros területén álljon és a vidék csakis és a legkomolyabban vett csakis formában, innét kapja csatornalevezetésekén keresztül a szellemi szomjúságát tápláló szent italt?

□ Jól megnéztem a kolozsvári premier-publikumot s a kérdésre el kellett mosolyodnom. A szép, tiszta, elegáns színházban, még a földszint ülőhelyein is: dokoletált, selyemruhás szép asszonyok; a férfiak szmokingban, sokan frakkban s a birálatuk egyszerűen meglepő. Hisz ez egy rémdráma — mondta egy mellettem ülő frakkos és elegáns fiatal úr, kövér, de szintén elegáns szomszédjának. Emlékszem, hogy ezért az egyetlen, rövid, de gyönyörködtetően kristályos kis kritikáért tisztára nyereségnek tartottam az egész utazási fáradságot és már nem sajnáltam a megzavart éjszakai nyugalمامat.

□ Ime — gondoltam — egy Wilde-fanatizált — hogy fanatizált, mutatta: az ittléte, a fiatalsága, sőt a frakkja is — kit azonban nem ütött halántékon a megsűrűsödött, puskaporos, minden pillanatban explodálni készülő tömegláz és még mindig a saját akaratával volt képes igazgatni látóérzékét. Örültem a felfedezésnek és kíváncsian figyeltem jobbra-balra. Seholy egy csöppnyi dongóőrület, mely életörömeinek abban ad kifejezést, hogy szárnyával neki ütődik minden el és el nem képzelhető fényességnek és fénytelen

tárgynak. A közönség — ki kell emelnem: hogy ez a közönség úgy viselkedett, mint ahogy viselkedne Budapesten, Bécsben vagy Párisban egy nagyon művelt és ebből kifolyólag egy nagyon türelmes, hálás, minden pillanatnyi nüauszra reagáló, de feltétlenül józan közönség, aki nem raktározható be a vidéki publikum fogalma alatt ismeretes, ironikus tableaubá.

□ Ez a vidéki publikum fogalom különben is elvesztette már a maga aktualitását és mindazok a karikatúrák, melyek hosszú időn keresztül hálás témái voltak a vicclapoknak és a színpadnak, letűntek, elmosódtak a kacagtató filmről. Ostobaság. Ki merné még keresni a vidéken: a vidéki publikumot, holott a vidéki publikum ép úgy megvan és benne él Budapest vagy Páris lelkében, mint Tengelickölesden és Tengelickölesdnek ép úgy megvan a maga budapesti vagy párisi publikuma, mint ahogy megvan a nevezett helyeken. Ha még mindig nem így volna, akkor a kulturát bátran lebunkózhathná az első kutyapecér. Mert micsoda gondolat az, hogy a kultúra minden erejét, igyekezetét és kötelességét, horribile dictu, egyedül és következetesen a fővárosnál végezte el és adta le, anélkül, hogy a vidéket még csak meg is közelítette volna. Köszönöm szépen. A Dob-utcában úgy fejeznék ki ezt az állapotot: jól kinézne akkor ez az ország! . . . Ha Budapesten a cipőfűzőt áruló, apró csirkefogó is késsel és villával enne és Szegeden vagy Kolozsváron a főispán is a tíz újjával nyulna a tányérjába.

□ Pedig hasonló fogalmak — senki sem túloz, ha egy félszázadot ad hozzá — még nagyon sokáig kísérteni fognak vértelen árnyékukkal. A vidék, ki minden értékes emberanyagát, termését és erejét a fővárosnak önti ki, nevetségesen lenézett szerepet játszik. Mint a dajka, ki a család kincsét, szemefényét ápolja tejével és mégis csak cselédsorba számítják. Majd minden értékesebb emberanyagot a vidék szállít a fővárosnak és mindazon egyén, ki egy csöppnyi erőt, tehetséget érez magában, mind a centrum felé igyekszik, ki a lenézett provinciából, honnét útnak engedni semmiféle értékesebb produkciót, szellemi terméket, művészetet nem lehet.

□ Nem nevetséges és ostoba babonaként hangzik ez, holott a gyakorlati élet, mely mindennap felveti a kérdést, hogy: lehet-e komolyan venni a vidéket,

mint produktív szellemi termelőt? — épe séggel nem nevet e kérdés fölött, sőt nagyon komolyan himbálja a nyakát: hát már hogy lehetne! Veszede lmes állítás, minthogy azonban se nem az utopikus észjárás, se nem az áttetszően tiszta ideá lizmus van hivatva ítéletet mondani a gyakorlati élet mindennapi, de vérlázítóan igazságosnak látszó bizonyítékai mellett, az ember meghunyászkodva kénytelen a falhoz lapulni és — hallgatni.

□ Igen, a mindennapi élet, a gyakorlati bizonyosságok . . . Keserű pilulák, gyalázatosan kijózanító tuss. Cérnaszálvékony kísérletezések történnek ugyan. Művelt és merész színházigazgatók elhatározzák egy-egy isten tudja micsoda percében életüknek, hogy nem hagyják magukat a fővárosi színházak repertoírjával orruknál fogva húzgáltatni, vagy néhány lelkes és művelt vidéki uri ember elhatározza, hogy eléje áll némely nemzetietlen, ultramodern habarcs irodalomnak és elkiáltja magát becsületes ősi nyelven: eb ura fakó, más nyelven beszél a magyar!

□ Kolozsvárott, Sopronban heti folyóirat indul meg, modern címmel, komoly és becsületes akarással, művészi kivitelben és a gondolkodó, hozzáértő ember szívdobogva lesi a hatást: mi lesz? Arra még csak álmában sem mer gondolni, hogy a főváros tudomást vegyen róla, hogy helyet szorítson a maga sajtóalkotásai mellett a vidéki irodalom és sajtó alkotásainak. Azt azonban, hogy a vidék, amely megteremtette a maga inkább és százszor inkább ideális felbuzdulásból, mint spekulatív fogásból kikelt szellemi termékét, hogy ezt a vidék a neki kijáró lelkes melegséggel pártolja és dédelgesse, joggal el lehet és kell várni a vidéktől.

□ A fővárosi sajtót — a gyerek is tudhatja — nem a főváros tartja fenn, hanem a vidék. A lenézett vidék, kinek számára százezreket fektetnek be a sajtóba. És e százezreket jórészt a vidék kamatoztatja. Az a vidék, akitől a fővárosi sajtó és az egész művészkolónia, mint vezető, kiindító faktortól, nyíltan húzódik, félreismerhetlenül lenézi és teremtő genijéről a legkisebb jóvéleménnyel sincs.

□ És ami legcsodálatosabb, a vidék, a megsértett, lenézett vidék, mint a megvert kutya, maga alá húzott farkkal hallgat vagy helyeslő fejbólintgatással veri a taktust az önmagáról költött gúnynótához. Isten tudja, megalázkodás, önbeismerés, indolencia vagy önironia-e ez a taktusveregetés és hallgatás. Holott a vidéknek, ki kutyahúséggel követi a fővárost, mint centrumát a kulturának, a jóízlésnek, minden műveltségnek és élvezetnek, divatnak, erős és feloldhatatlan kötelessége volna a szolidaritás egymás iránt. Az ember bámulva és csodálkozva kérdezi: hol késik a vidék forradalma, mely decentralizálja a vidéket a főváros centralizációjával szemben? Holott egy országnak az erőssége nem a főváros dekadens erőtlenségében

összpontosul, hanem a provinciában. A főváros egy-egy nemzet életében — elég példa reá Róma — sohasem a boldogságát, a gazdagságát, kulturáját és erkölcsét képviseli, hanem a végzetét. S hogyha valahol, hát Magyarországon képviseli a főváros az ország végzetét, fölösleges bővebben magyarázni. Kevesebb szeretettel az országa, a vére iránt, mint a magyar a maga provinciája iránt, egy nemzet sem viseltetik. A magyarnak mindene: a főváros. Az országa, a hazája, a szerelme, jövője, a kulturája, a művészete, sőt az egész nemzeti becsülete. A francia büszke Párisra, álhatatosabb és megbízhatóbb is Párishoz kötött érzelmeiben, mint a magyar Budapesthez, de távolról sem ragaszkodik ilyen egézségtelen, perverz szerelemmel és ostoba fanatizmussal a maga ékes Babylonjához.

□ Holott, meglehet ismételni akárhányszor, a magyar provincia semmivel sem éretlenebb a francia és angol provinciánál. A magyar provincia publikuma ép oly művelt és kulturára éhes, megérett, sőt ki is forrott, mint a főváros publikuma. A műveletlen és félművelt elem pedig ép annyi lenn, mint fenn a fővárosban. Ilyen egészséges elosztásában pedig a kulturának fenn és lenn önkéntelenül felmerül és követelőleg fellép a kérdés: mi szükség arra, hogy Magyarországon irodalom, művészet és az egész nagy kultúra Budapestről és csak innét induljon ki, holott Budapestnek minden jelentékenyebb és elsőrendűbb íróját, művészt, politikusát a vidék adta? Párisnak vagy Londonnak egy más ország is adhat nagy embert, Budapestnek ellenben csak önmaga vagy a vidék adhat.

□ Az a vidék, ki erejénél, képességénél fogva önmaga is teremthet irodalmat, művészetet és ép oly joggal felajánlhatja a fővárosnak, mint a főváros az ő kincseit a vidéknek.

□ Meg kell azonban jegyezni, hogy itt nem az erős és önhatalmából kifolyólag oktrojáló képességű főváros inkább a hibás, mint az indolens vidék. Szinte visszatetsző, mennyire tetszeleg önmagának: képzelt szegénységében. Azt mondja: nincs iskolája, bírása, orvos kapacitása, jogásza, írója, művésze és mindent a fővárosban keres. Holott ép a saját tehetségének meg nem becsülésében rejlik a hiba, hogy a meg nem becsült tehetség a fővárosban keresi az érvényesülést. Ahol aztán a provinciából már felkeresik őt.

□ És ami legkomikusabb és bosszantóbb, nem abban rejlik a hiba, mintha a vidék nem ismerné fel a mellette növekedő tehetséget. Ellenkezőleg, felismeri és felfedezi. Ehhez megvan az ő külön tehetsége. Csak ép nem fogadja el, sem Debrecenből, sem Szegedről és sehonnét, csak Budapestről.

□ És ez ne lenne speciel magyar perverz szerelem a fővárosa iránt? Vagy talán a speciel magyar betegség megnyilatkozása lenne, a fennhéjázó gögő: hogy az almát csak a fahegyéről?

LUX TERKA.